

Wszędzie ta sama ziemia¹. Projekt cyklu kształcenia literacko-kulturowego

Ewa Goczał²

Artykuł stanowi metodyczne opracowanie *Szachinszacha* Ryszarda Kapuścińskiego w kontekście filmu *Persepolis* Vincenta Paronnauda i Marjane Satrapi oraz fragmentów wiersza *Odpowiedź* Zbigniewa Herberta. Celem projektu jest zespolenie założeń kształcenia teorii i praktyki pisarskiej z elementami kształcenia kulturowego. Projektowany cykl obejmuje około siedmiu lekcji i zakłada rzetelną analizę książki, filmu i wiersza, prowadzącą do uogólnień na temat natury świata i człowieka. Punktem wyjścia jest tu idea antropocentryzmu, a także koncepcja dialogu międzykulturowego.

Tekst główny: Ryszard Kapuściński, *Szachinszach*.

Konteksty: Vincent Paronnaud, Marjane Satrapi, *Persepolis*; Zbigniew Herbert, *Odpowiedź* (fragment).

Rozpiętość cyklu: 7 godzin lekcyjnych oraz dodatkowe 2 – poświęcone obejrzeniu filmu.

Cel główny: kształtowanie postawy świadomego czytelnika kultury, budowanie świadomości humanistycznej i rozwijanie zdolności językowego ujmowania refleksji o świecie.

Cele operacyjne: Uczeń:

- samodzielnie dociera do informacji,
- charakteryzuje postaci oraz zależności między nimi,
- dostrzega zróżnicowanie postaw społecznych, obyczajowych i kulturowych,
- zna cechy reportażu, odnajduje je w tekście,
- charakteryzuje cechy stylu publicystycznego,

¹ Z. Herbert, *Odpowiedź*, w: tegoż, *Wiersze wybrane*, Kraków 2004, s. 75.

² Ewa Goczał – nauczycielka języka polskiego w Szkole Podstawowej im. Tadeusza Kościuszki w Przebieczanach koło Krakowa, filolog rosyjski. Zainteresowania: poezja współczesna w szkole, edukacja filmowa, problematyka dialogu międzykulturowego.

-
- redaguje reportaż zgodnie z jego wyznacznikami,
 - podejmuje refleksję na temat zasadniczych problemów współczesnego człowieka, dokonuje uogólnień na podstawie ich literackich ujęć.

I. Dlaczego reportaż?

W świecie ponowoczesnym zatarte zostały granice między rzeczywistością i jej przedstawieniami, a kulturę opanowały wręcz symulacje faktów, określane przez Jeana Baudrillarda mianem symulakrów³. W globalnej wiosce łatwo uzyskać informacje o tym, co dzieje się w najdalszych zakątkach świata, przechodzą one jednak przez media i filtry kultury (nie zawsze wysokiej). Rzeczywistość oznakowana wymaga świadomego, uważnego odczytania, wyrobienia i wprawy w deszyfracji nakładających się na siebie kodów.

W szkolnej edukacji polonistycznej, która ma kształtować w uczniu postawę świadomego czytelnika kultury, zasadne wydaje się wprowadzanie – i to dość wcześnie – reportażu literackiego, który *jest gatunkiem epickim organicznie związanym z rzeczywistością, w jakiej powstaje, ukazującym sprawy ludzkie, działania, przeżycia, refleksje w bezpośrednim zbliżeniu, oceniającym to działanie i przeżycie z określonego, zawsze zaangażowanego punktu widzenia, przy pomocy środków artystycznych ogólnie stosowanych w gatunkach epickich*. Badacz dodaje: *Stopień uogólnienia, sięgający spraw ogólnoludzkich, wyrażony w adekwatnych formach artystycznych, gwarantuje reportażowi [...] trwałość merytoryczną, literacką, artystyczną*⁴.

Znakomitym przykładem tak rozumianego reportażu jest pisarstwo Ryszarda Kapuścińskiego. Stanowią je teksty stale aktualne, o wysokiej wartości artystycznej, pomagające *przygotować*

³ Zob. J. Baudrillard, *Precesja symulakrów*, w: *Postmodernizm. Antologia przekładów*, red. R. Nycz, Kraków 1997, s. 175.

⁴ K. Koc, *Czytanie świata. Reportaże Ryszarda Kapuścińskiego w edukacji polonistycznej*, Poznań 2007, s. 207.

ucznia do dojrzałego dialogu międzykulturowego⁵. To reportaże sięgające do rzeczywistości odległej, egzotycznej, ale dzięki pracy reportera, którego sam pisarz określał mianem *tłumacza*⁶ – budujące wartości, a wśród nich: także nową formułę patriotyzmu, o jakiej tak pisze Kapuściński: *Współczesny patriotyzm musi iść w parze z przekonaniem, że każda ojczyzna jest częścią wielkiej ojczyzny światowej. Im bardziej będziemy przeniknięci duchem otwartości, im więcej będzie nas łączyć z obywatelami innych małych ojczyzn, tym bardziej będziemy patriotyczni, bo dziś można istnieć na świecie wyłącznie poprzez innych. Jeśli będziemy poznawać i szanować wartości innych kultur, to respektowana będzie także nasza swoistość. Taki jest świat dla wszystkich. Inne go świata nie będzie*⁷.

Jak zauważa Krzysztof Koc: *Reportaże Kapuścińskiego są świadectwem tak przeżywanego patriotyzmu, dlatego umiejętnie wprowadzane na lekcje języka polskiego, mogą pomóc w budowaniu dojrzałej świadomości aksjologicznej, wyrażającej się w coraz głębszym rozumieniu istoty europejskiej i polskiej tożsamości*⁸.

II. Dlaczego **Szachinszach**?

Szachinszach to znakomita, wczesna książka Ryszarda Kapuścińskiego. Jej tematem jest rewolucja w Iranie. Historia na pozór odległa, niezbyt już aktualna, na lekcjach języka polskiego – wręcz nieuzasadniona. Z tych faktów wypływają jednak wymierne korzyści. Po pierwsze – wydarzenia nieznane, nieeksploatowane na lekcjach historii, o orientalnym zabarwieniu, mogą być dla uczniów wyjątkowo atrakcyjne. Po drugie – nieprawdą jest, niestety, że straciła na aktualności. Pisał Kapuściński: *Iran – była to dwudziesta siódma rewolucja, jaką widziałem w Trzecim Świe-*

⁵ Tamże.

⁶ Zob. R. Kapuściński, *Być tłumaczem innych ludzi*, w: „Polska” 1976, nr 6.

⁷ „Świat jest wielką sprzecznością” – *Rozmowy z Ryszardem Kapuścińskim*, red. J. Gowin i Ł. Tischner, Kraków 2002, s. 68.

⁸ K. Koc, *Czytanie świata...*, s. 11.

cie⁹. Dziś wiemy już, że nie była ostatnia. Przy tym późniejsze, niedawne i jeszcze pamiętane rewolucje w Egipcie czy Libii, uważnie obserwowane przez resztę świata i przekazywane przez media, wyczulają na potrzebę poznania innych kultur, dowartościowania relacji międzykulturowych.

Jak większość utworów Kapuścińskiego, *Szachinszach* jest reportażem o swoistej, oryginalnej strukturze. Charakterystyczną jego cechą jest fragmentaryczność. To właściwie zbiór krótkich, osobnych, ułamkowych reportaży. Składają się na nie notatki z podróży, refleksje dotyczące przeczytanych przez reportera książek, wysłuchanych audycji, obejrzanych w irańskiej telewizji programów, przede wszystkim zaś – fotografii ludzi. Brak tu jednolitej opowiedzianej historii, linearnie rozwijającej się fabuły. Zamiast tego: *twarz, apel, ulotka, artykuł wstępny w rządowej prasie. Twarz szacha, twarz imama. Szept ludzi, którzy zbierają się w górach i słuchają głosu Chomeiniego nagranego na magnetofonowej kasecie. Pewien człowiek opowiada o sobie. Dwaj wartownicy marzną pod ambasadą amerykańską, gdzie trzymani są zakładnicy. Sprzedawca orzeszków ziemnych. Sprzedawca dywanów. Szach na nartach. [...] Ale ten konkret, który nagle zastępuje wielkie plany, morza głów, tłum płynący ulicami, ten konkret jest poszarpany, to są fragmenty, strzępy, obrazki, „dagerotypy” żółtkłe i niewyraźne. Można je tasować, przekładać. Można tę opowieść zacząć z dowolnego punktu i w dowolnym miejscu przerwać. [...] I to wystarcza¹⁰.*

Fragmentaryczność, porozrywana struktura odpowiada specyfice współczesnej rzeczywistości, zaś przy odpowiednim oświetleniu i uporządkowaniu nie przeszkadza w lekturze, przeciwnie – pozwala na pewną celową wybiórczość, skupienie na fragmencie, zwalnia z konieczności śledzenia fabuły.

⁹ R. Kapuściński, *Szachinszach*, Warszawa 1983, s. 171.

¹⁰ Z. Bauer, „*Pomnik płomienia*” – recenzja książki „*Szachinszach*”, Internet, (dostęp: 3.05.2015 r.), dostępne: <http://kapuscinski.info/pomnik-plomienia-recenzja-ksiazki-szachinszach.html>

Można tę książkę czytać na różnych etapach edukacji gimnazjalnej, a nawet w ostatniej klasie szkoły podstawowej. Łączy ona kilka najbardziej istotnych, według Zofii Agnieszki Kłakówny¹¹, przesłżeń problematyki kulturowej – człowieka i świata: metaforę świata jako teatru, metaforę świata jako labiryntu oraz konsekwencje wolności wobec władzy, historii, samego siebie i swych uczuć. Pojawia się – także podkreślany przez Kłakównę jako ważny w edukacji szkolnej – motyw twarzy – wiąże się on, jak się zdaje, z jej pojmowaniem u Levinasa czy Tischnera, a więc z filozofią dramatu, głębokim i celowym poznaniem drugiego człowieka, Innego – taka idea przyświecająca reporterowi skłania do budowania podobnej postawy w czytelniku. Najlepiej sprawdzi się ***Szachinszach*** w III klasie gimnazjum, odczytany przez maksymalnie świadomych uczniów, wpisujący się w szeroki kontekst książek podejmujących podobne, ważne tematy, takich jak: ***Kamienie na szaniec***, ***Pamiętnik z powstania warszawskiego*** i innych.

III. Przed-czytanie

Specyficzny chwyt kompozycyjny wykorzystać można już w funkcji motywacyjnej. Główne ogniwa reportażu Kapuścińskiego stanowią, opatrzone refleksją i wzbogacone o informacje, opisy zdjęć. Są to (niezamieszczone w żadnym wydaniu książki) fotografie głównych postaci irańskiej rewolucji – Szacha Rezy Pahlawiego, jego ojca i dziadka, premiera Mosadegha, Chomeiniego i inne. Zaskakująco wiele (co najmniej pięć) spośród nich odnaleźć można w Internecie. Warto więc być może ogłosić konkurs na to, kto odszuka najwięcej fotografii – w niewymuszony sposób postawi to ucznia w roli poszukiwacza, skłoni do uważnej lektury, wybierania z tekstu ważnych, bo przydatnych informacji. Skonfrontuje zwerbalizowany opis zdjęcia z pierwowzorem,

¹¹ Por. Z. A. Kłakówna, *Przymus i wolność: projektowanie procesu kształcenia kulturowej kompetencji: język polski w klasach IV–VI szkoły podstawowej, w gimnazjum i liceum*, Kraków 2003, s. 124.

porówna element kultury obrazkowej z kulturą słowa. Pozwoli też sprawdzić swoje możliwości w przestrzeni, w której młodzi ludzie czują się dobrze i pewnie.

Lekcja 1.

Zadaniem, które nauczyciel powinien podjąć przed omawianiem lektury, jest pewne oswojenie tematyki. Kapuściński nie opisuje w swojej książce przebiegu rewolucji, nie jest to potrzebne – skupia się na ludziach i faktach odbieranych subiektywnie, które łączą się dopiero we względnie obiektywną całość. Brak pewnej wiedzy może jednak sprawiać problemy przy czytaniu lub, z innego punktu widzenia – posiadanie informacji wzmocni satysfakcję i korzyści z czytania. Warto przeprowadzić więc lekcję wprowadzającą na temat irańskiej rewolucji. Poprzez fakty, które w książce rozwiną się w żywe historie – a więc stykając uczniów z suchym zapisem faktów, można wyczulić ich na literackość reportażu Kapuścińskiego.

Lekcję taką przeprowadzić można pod hasłem poszukiwania faktów. Klasa, podzielona na zespoły, otrzymuje możliwie bogate zestawy pomocy naukowych – mapy, encyklopedie, słowniki, komputery z dostępem do Internetu, oraz szczegółowe zadanie do wykonania – zebranie informacji na temat Iranu, jego położenia, kultury, historii, islamu, biografii najważniejszych postaci *Szachinszacha*. Praca dokonuje się pod kierunkiem nauczyciela, a odnalezione ostatecznie informacje – te najistotniejsze i najciekawsze, mogą zostać zapisane w postaci mapy myśli w zeszytach lub wykorzystane przy tworzeniu plakatów.

IV. Czytanie (świata)

Lekcja 2.

Aby, zgodnie z ideą czytania panoramicznego¹², ogarnąć całość książki, składającej się z historii poszczególnych, należy je połączyć,

¹² Tamże, s. 177.

zogniskować wobec jednego motywu, pojęcia, w tym przypadku – bohatera. Nie ulega wątpliwości, że główną, choć nie jedyną ważną, postacią reportażu jest tytułowy szachinszach – Reza Khan.

Konieczne jest wyjście od analizy tytułu. Kim jest szachinszach? Tajemnicze określenie o baśniowym brzmieniu w encyklopedycznej definicji brzmi równie orientalnie: *król królów, z perskiego: szach*¹³. Z kart reportażu wyłania się bogaty, frapujący obraz głównego bohatera. Zadziwia jego historia, która nie przypomina jednak baśni, lecz co najwyżej jej wersję zdeformowaną, pozbawioną szczęśliwego zakończenia. Warto może pod takim kątem prześledzić życie Rezy Pahlawiego ujęte w wycinkach w książce – jako nie-baśniową rzeczywistość, stawiając prowokacyjne pytanie: **Szachinszach** – baśń? Przy tej okazji dojść musi do analiz dotyczących języka utworu, a tym samym do wniosków o stylu publicystycznym i jego cechach.

Reza Khan otoczony jest postaciami – pojawiają się wokół niego: ojciec, żona, premier, Chomeini, „zwykli Irańczycy”: burzyciel posągów, człowiek aresztowany na przystanku, Habib Fardust – więzień Sadaku, Mahmud Azari – pisarz, który wrócił do Iranu z Londynu, Hasan Rezvani – jego przyjaciel, piszący złe wiersze na cześć szacha, rzeźbiarz Kurush Lashai oraz bohaterowie zbiorowi – tłumy i grupki anonimowych ludzi. Pomiedzy nimi zachodzi ciąg zależności, które warto określić poprzez próby odpowiedzi na pytania: Kim jest? Jak wpłynął na życie szachinszacha? Jak szachinszach wpłynął na jego życie?

Celem lekcji jest charakterystyka szacha, ale nie statyczna, lecz zdynamizowana przemianami, jakie dokonywały się w nim pod wpływem innych ludzi oraz w całym państwie i wielu pojedynczych istnieniach pod wpływem jego postępowania. Dokonuje się ona przez uważną pracę z tekstem i wnioskowanie.

¹³ *Encyklopedia popularna PWN*, red. R. Łąkowski, Warszawa 1982.

Lekcja 3.

Funkcjonalność reportażu Ryszarda Kapuścińskiego tkwi także w tym, że mimo oryginalnej formy zachowuje on wszystkie cechy swojego gatunku i może służyć jako wzorzec do redagowania wypowiedzi uczniowskich – *Z racji tego, że czytanie świata odbywa się poprzez język i komunikację z innymi, reportaż może być również przydatny w procesie integracji kształcenia językowego z literacko-kulturowym*¹⁴.

Była już mowa o fotografiach Kapuścińskiego, które zebrane zostały w części książki zatytułowanej **Dagerotypy**. Można powiedzieć, że dość dokładnie realizują one ogniwa przekładu intersemiotycznego¹⁵. Od opisu postaci i świata przedstawionego na fotografii poprzez werbalizację powierzchniowych spostrzeżeń autor przechodzi do refleksji i przedstawia zbadaną, poznaną wcześniej historię, fakty, informacje.

W podobny schemat może wpisać się praca uczniów, którzy z kolei wcielą się w role badaczy, poszukiwaczy. Ich zadaniem będzie odszukanie w Internecie lub czasopismach zdjęć osób znanych, w kontekście konkretnej historycznej rzeczywistości i zredagowanie na tej podstawie krótkiego reportażu. Szczególnie ciekawe może być podporządkowanie pracy uczniów jednemu tematowi (aktualnemu, lokalnemu lub związanemu z historią). W ten sposób oderwane od siebie, fragmentaryczne reportaże złożą się na interesującą całość, skonstruowaną podobnie jak dzieło Kapuścińskiego.

Pracę nad tą formą wypowiedzi rozpocząć należy jednak od pogłębionej analizy jednego z reportaży autora **Szachinszacha**. Wybór można pozostawić uczniom – być może któraś z postaci, odszukanych fotografii lub historii szczególnie ich zainteresuje. Uczniowie, przed którymi postawione zostanie zadanie wyodrębnienia charakterystycznych cech reportażu, wskażą zapewne:

¹⁴ K. Koc, *Czytanie świata...*, s. 14.

¹⁵ Zob. A. Dyduchowa, *Metody kształcenia sprawności językowej*, w: „Nowa Poliszczyna” 2004/5.

daty, opis autentycznych wydarzeń, miejsc, ludzi, podanie źródeł informacji, naoczność relacji, powiązanie elementów informacyjnych z analitycznymi, styl publicystyczny, a rzetelność, obiektywizm, prawdziwość relacji – jako podstawowe kryteria wartości reportażu. O takich cechach będą musieli pamiętać, redagując własne teksty.

Lekcja 4.

Postaci, które w ciągu wcześniejszych lekcji uczniowie bliżej poznali, warto wykorzystać do uogólnionej refleksji. Z książki – zbioru historii pojedynczych wyłania się problem wyrażony w motcie do jednego z rozdziałów. Jest to niejako gotowy temat lekcji problemowej:

Drogi Boże,

czy ty zawsze wkładasz prawidłowe dusze

do prawidłowych ludzi? I nigdy się nie mylisz, co?

Cindy

*(Listy dzieci do Pana Boga, Warszawa, PAX, 1978)*¹⁶.

W książkowym, odautorskim kontekście pojawia się więc silnie zarysowany problem świata jako teatru i ludzi w rolach, które nie zawsze dla siebie wybrali. Refleksja na ten temat może dokonać się po przypomnianej lub przeprowadzonej na nowo charakterystyce wybranych postaci poprzez pytania: Kim był? Kim chciał być? Jak sprawdził się w swojej roli?

Lekcja 5.

Utworem znakomicie uzupełniającym książkę, ale też odrębnym od niej i wyzwajającym nowe wartości, a więc wartym osobnego odczytania i głębszej analizy, jest film o rewolucji irańskiej – ***Persopolis*** Vincenta Parannouda i Marjane Satrapi. Film wyjątkowy – zrealizowana w komiksowej formie (nakręcony zresztą na pod-

¹⁶ Cyt. za: R. Kapuściński, *Szachinszach...*, s. 19.

stawie komiksu Satrapi) historia dorastania w szczególnych okolicznościach – częściowo w Iranie – *państwie, gdzie faktycznie brakuje chleba i wolności*¹⁷, częściowo w zupełnie innym miejscu – Wiedniu, gdzie *młodzi ludzie nie mają pojęcia o polityce, czy tym, co się dzieje na świecie, co znaczy życie*¹⁸.

Ten pełnometrażowy film animowany ukazuje losy młodej dziewczyny imieniem Marjane, mieszkanki Teheranu. Bohaterka wychowywana w inteligentnej rodzinie wraz z nią, a także całą społecznością Iranu, przeżywa trudny okres wojen i przewrótów politycznych. Jej dorastanie przypada na czas rewolucji islamskiej i wojny z Irakiem. W końcu rodzice wysyłają Marjane do Wiednia. Tam dziewczyna szybko dorasta. Przekonuje się w dość brutalny sposób, jak bardzo wyidealizowany obraz świata Zachodu różni się od rzeczywistości, którą tam zastaje. W nowoczesnej, wyzwolonej Europie czają się zagrożenia inne, ale być może nie mniejsze niż w Iranie. Po pewnym czasie bohaterka wraca z emigracji do Teheranu. Jak się okazuje, mimo wielu przemian, kraj ten nadal nie jest bezpieczny. Jej dorastaniu ciągle towarzyszy bunt, ostentacyjne poszukiwanie swojego miejsca, przynależności do grupy, jakiegoś symbolu samookreślenia – jak zespół Bee Gees, zastąpiony potem przez Iron Maiden, tenisówki Nike czy napis na kurtce: „Punk is not dead”. [pisownia oryginalna – E. G.].

Forma filmu odwołuje się do sygnalizowanej już problematyki rzeczywistości. Jak pisze Elżbieta Ciapara: *Autorka zdecydowała posłużyć się filmem rysunkowym zamiast animacją komputerową. Fakt ten również wpłynął na odbiór filmu, gdyż: rysunek wykonany ręką człowieka daje możliwości, jakich komputer mieć nie będzie. Bo komputer jest doskonały. A człowiek nie. Komputerowa animacja jest tak perfekcyjna, że w tej doskonałości, aż nienaturalna. A przecież w prawdziwym świecie, nie tym wirtualnym, nic nie jest doskonałe*¹⁹.

¹⁷ B. Żurawiecki, *Dorastanie w Iranie*, w: „Film” 2008, nr 1, s. 98.

¹⁸ Tamże.

¹⁹ E. Ciapara, *Uwierzcie, że Irańczycy to też ludzie*, w: „Film” 2008, nr 1, s. 41.

Z uwagi na temat i umiejscowienie w przestrzeni *Persepolis* można traktować jako *bliższy kontekst dzieła literackiego*²⁰, który stanowią filmy wykorzystujące te same wątki i te same wydarzenia historyczne czy mitologiczne, co może stanowić doskonale tło porównawcze. Analiza rozmaitych wersji jednego tematu pozwala szkolić umiejętność interpretacji, a także wprowadzać literaturę powszechną w krąg uczniowskich zainteresowań²¹.

Książka i film mogą się jednak także oświetlać wzajemnie. Dzięki przeczytaniu książki Kapuścińskiego fabuła filmu będzie bardziej zrozumiała, osadzona zostanie w solidnym historycznym kontekście. Film z kolei uaktualni treści zawarte w książce. Mocne uogólnienie biorące się ze zderzenia wielu fragmentarycznych historii zetrze się z historią jedną, dobrze i nowocześnie opowiedzianą. Zobrazowana w nim – sugestywnie i bezpretensjonalnie – historia trudnego dorastania pozwoli umieścić film w osobistym kontekście. Bo też problem dorastania stanowi nowy sens – osobny dla filmu. Analizując go, warto skupić się na scharakteryzowaniu postaci Marjane i wyodrębnieniu istotnych dla niej przeżyć i elementów świata. Co to będzie? Rodzina, wolność (przejawiająca się w słuchaniu muzyki, którą lubi, i chodzeniu w trampkach), łamanie zakazów, miłość, zauroczenia, śmierć bliskich, wojna, przyjaciele, potrzeba przynależności do grupy, kompleksy, wygląd zewnętrzny, podróże, zmiana miejsca zamieszkania itd. Wymienienie tych elementów w naturalny sposób prowadzi do porównań – one z kolei do nieco może zaskakujących wniosków, że problemy Marjane właściwie nie różnią się od tych dotykających „zwykłą” młodzież.

Lekcja 6.

Na zakończenie cyklu znowu pojawia się pytanie problemowe – tym razem bardzo ogólne, zaczerpnięte z utworu Zbigniewa Herberta

Odpowiedź:

²⁰ S. Wysłouch, *Filmowe konteksty polonistycznej edukacji*, w: *Konteksty polonistycznej edukacji*, red. M. Kwiatkowska-Ratajczak, S. Wysłouch, Poznań 1998, s. 98.

²¹ Tamże.

[...] wszędzie ta sama ziemia jest
naucza mądrość wszędzie człowiek
białymi łzami płacze
matki kołyszą dzieci
księżyc wschodzi
i biały dom buduje nam [...] ²²

Z fragmentu wiersza wyłania się problem wspólnoty ludzkiego doświadczenia, który rozpatrywać można na dwóch płaszczyznach i na każdej z nich może dojść do różnicy zdań i twórczej dyskusji. W odniesieniu do płaszczyzny historycznej – makroświata: przestrzeni globalnych przemian podlegających ponadjednostkowemu mechanizmowi – mogą pojawić się wnioski tego rodzaju, że w historii każdego narodu zdarzają się momenty przełomowe, skrajne, takie jak wojny czy rewolucje, w wyniku których ludzie cierpią podobnie. Z drugiej zaś strony mamy mikroświat – problemy młodzieży, które także są w pewien sposób wspólne i powtarzalne: kompleksy, nieporozumienia z rodzicami, ograniczenia, szkolna nuda, rozterki miłosne i brak przyjaciół. Pojawia się jednak w tych obrazach wiele znaczących różnic i odpowiedź na zadane w temacie cyklu pytanie nie musi, a wręcz: raczej nie będzie jedna i oczywista. Na drodze dyskusji, na zakończenie całego projektu, dojść można do sproblematyzowanych, indywidualnych refleksji, ale też ważnych, wspólnych wniosków.

V. Do-czytanie

Reportaże Ryszarda Kapuścińskiego mogą być wykorzystywane w szkolnej edukacji polonistycznej samodzielnie i umieszczane w różnorodnych, szerokich kontekstach, w których centrum ciągle obecny jest człowiek i jego problematyczna egzystencja. Charakter tego piarstwa pozwala na zrealizowanie *pierwszoplanowe-*

²² Z. Herbert, *Odpowiedź...*, s. 75.

go celu lektury²³, który ma tu charakter wyraźnie antropoznawczy. Nastawiony jest na rozwój pojęć o świecie, innych ludziach i o sobie, ale przy założeniu, iż istota problemów egzystencjalnych ukazywanych w lekturze ujawnia się w pełni wówczas dopiero, gdy problemem staje się również znacząca swoistość czytanych tekstów kultury, więc ich poetyka²⁴.

Antropocentryzm, na podstawie którego zbudowany został cykl, wiąże się z silnie zaznaczającą się ideą samopoznania – poprzez różne działania i w szerokich kontekstach. Wypływa ona z przekonania, że proces wszelkiego, a więc i szkolnego, kształcenia może zaspokajając dwie ważne potrzeby ludzkie. Jedną z nich jest dążenie do poznania świata, do zdobycia wiedzy o nim, drugą – dążenie do ukształtowania własnej osoby, do rozwinięcia własnego umysłu, gwoźli lepszego poznania wiedzy o świecie i pełniejszego korzystania z własnego rozumu. Jak widać, obydwie potrzeby ściśle się ze sobą wiążą²⁵.

Same earth everywhere. A project of the literary-cultural educational cycle

Summary

The article is about the methodological study of Ryszard Kapuściński's ***Szachinszach*** in the context of ***Persepolis***, directed by Vincent Paronnaud and Marjane Satrapi, and an excerpt from Zbigniew Herbert's poem ***Answer***. The purpose of this text is to unite theory and practice of literature with elements of cultural education. The project contains about seven lessons and is focused on dependable analysis of the reportage, the movie and the poem. This work should lead to conclusions about world and human nature. The original proposal is based on the idea of anthropocentrism and the concept of intercultural dialogue.

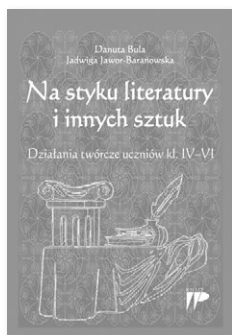
²³ Z. A. Kłakówna, ***Przymus i wolność***..., s. 182.

²⁴ Tamże.

²⁵ W. Okoń, ***Problemy nauczanie-uczenie się***, w: tegoż, ***Wprowadzenie do dydaktyki ogólnej***, Warszawa 2003, s. 223.

Bibliografia

- Baudrillard J., *Precesja symulaków*, w: *Postmodernizm. Antologia przekładów*, red. R. Nycz, Kraków 1997.
- Ciাপara E., *Uwierzyć, że Irańczycy to też ludzie*, w: „Film” 2008, nr 1.
- Encyklopedia popularna PWN*, red. R. Łukowski, Warszawa 1982.
- Herbert Z., *Wiersze wybrane*, Kraków 2004.
- Jedliński R., *Reportaż*, w: *Gatunki publicystyczne w szkole średniej*, Warszawa 1984.
- Kapuściński R., *Być tłumaczem innych ludzi*, w: „Polska” 1976, nr 6.
- Kapuściński R., *Szachinszach*, Warszawa 1983.
- Kłakówna Z. A., *Program kulturowej transmisji*, w: tejże, *Przymus i wolność: projektowanie procesu kształcenia kulturowej kompetencji: język polski w klasach IV-VI szkoły podstawowej, w gimnazjum i liceum*, Kraków 2003.
- Koc K., *Czytanie świata. Reportaże Ryszarda Kapuścińskiego w edukacji polonistycznej*, Poznań 2007.
- Okoń W., *Problemowe nauczanie-uczenie się*, w: tegoż, *Wprowadzenie do dydaktyki ogólnej*, Warszawa 2003.
- Persepolis*, V. Parannoud, M. Satrapi, płyta DVD, Warszawa 2007.
- „Świat jest wielką sprzecznością” – *Rozmowy z Ryszardem Kapuścińskim*, red. J. Gowin i Ł. Tischner, Kraków 2002.
- Wysłouch S., *Filmowe konteksty polonistycznej edukacji*, w: *Konteksty polonistycznej edukacji*, red. M. Kwiatkowska-Ratajczak, S. Wysłouch, Poznań 1998.
- Żurawiecki B., *Dorastanie w Iranie*, w: „Film” 2008, nr 1.

Danuta Bula

Jadwiga Jawor-Baranowska

Na styku literatury i innych sztuk Działania twórcze uczniów kl. IV-VI

Cena:
17,00 zł

ISBN: 978-83-7173-214-0
Liczba stron: 160
Format: A5

Autorki publikacji proponują, jak wprowadzać współczesne dziecko w nowe, nieznane dla niego obszary, czasami dla niego przyjemne, innym razem niebezpieczne. Szczególnie te ostatnie, zarezerwowane dla ludzi starszych, bardziej doświadczonych życiowo, stają się często przyczyną wielu dziecięcych tragedii.

Propozycje Auterek dotyczą literatury, która nie przemilcza trudnych tematów, a także metod – związanych nie tylko z literaturą, ale wywodzących się z pogranicza, ze styku literatury i innych sztuk.